

K výberu rómskych piesní a jej typológii

Rómska hudobná kultúra, ktorá sa dnes nachádza v mimoriadne živom hudobno-kultúrnom priestore, reaguje na takmer všadeprítomné masmédiá a nové šírené hudobno-štylové vplyvy. Rýchlo šíriace dynamické zmeny sa s rovnakou intenzitou dotýkajú nielen rómskeho repertoára, ale i samotných speváckych osobností. Prostredníctvom krajskej súťažnej prehliadky v interpretácii rómskych ľudových piesní chceme mladých spevákov a speváčky podnecovať k interpretácii a vzbudiť záujem o tzv. najstaršiu vrstvu rómskych piesní „*phurikane gil'a*“, ktorú v nasledujúcej časti bližšie charakterizujeme.

Najstaršia vrstva rómskych piesní je podľa etnomuzikologickej typológie rozdelená na dve kategórie: na smutné ťahavé piesne na počúvanie „*halgató*“ a na tanečné piesne „*čardaša*“.

Staré smutné ťahavé piesne na počúvanie „*halgató*“ sú charakteristické pozvoľným, pomalým rytmom bez pravidelného metra, ktoré sa uplatňuje v taktach a vo frázach, ktoré sú od seba oddelené dlhšími pauzami. Príznačná je improvizácia vyskytujúca sa v textoch a v melódii piesne, spolu s melodickým variovaním, ktoré predchádza monotónnosti. Smutné ťahavé piesne spievajú prevažne ženy a ich spev je jednohlasný. Pri piesňach na počúvanie „*halgató*“, „*čorikane gil'a*“, „*žalostno gil'a*“ sú podstatné texty a ich výpovedná hodnota, ktorú si interpretky a interpreti dokážu zosobňovať. Piesne sa väčšinou spievali bez hudobného nástroja alebo so sprievodom maximálne jedného. Dynamika interpretácie speváka je výrazná, pieseň sa začínala potichu, zosilňuje, graduje, stišuje sa. Ústrednými témami týchto piesní sú bieda, choroba, smrť, hlad, opustené, osirotené, nešťastné deti, láska k matke a rešpekt k Bohu.

Piesne „*čardaša*“ sa hrávajú k tancu. Identifikujú sa výraznými rytmickými útvarmi, pri ktorých na rozdiel od pomalých piesní na počúvanie, je melódia nadradená textu. Dynamika interpretácie sa prejavuje hlavne v opakovaní, narastaní tempa a zhusťovaní inštrumentácie. Pri opakovaní sa text nemusí spievať, ale môže byť rytmicky doplnený hrou na telo. Pri tanečných piesňach sú obľúbené rôzne popevky: naj na naj; alom, alom; taj dal aj la; hoj na nej na; laj la lej le a iné, ktoré tvoria súčasť piesní a ktoré môžu variovať základnú melódiu piesne. Popevky sú niekedy dlhšie než samotný text

piesní. Rytmus piesní môže byť sprevádzaný tleskaním alebo vydupávaním nôh a môže sa zrýchľovať dovtedy, kým muzikanti dokážu hrať, speváci spievať a tanečníci tancovať. Hlavnými témami tanečných piesní sú láska, svadba, nevera, krčma, pijatika, spev, tancovanie a radosť zo života.

Okrem starej vrstvy rómskych piesní sa typologicky rómske piesne rozdeľujú i na tzv. novú vrstvu rómskych piesní „*neve gil'a*“ a prechodovú vrstvu rómskych piesní. Pre porovnanie prikkladáme základný charakteristický opis novej a prechodovej vrstvy rómskych piesní. Na krajskej súťažnej prehliadke sa však odporúča takéto piesne neinterpretovať.

Nová vrstva rómskych piesní „*neve gil'a*“ je výrazná svojou premenlivosťou. Nové piesne sa ťažko ohraničujú a definujú, pretože jednak veľmi rýchlo zanikajú alebo sa v ponímaní interpretov a interpretok menia na staré. Piesne novej vrstvy sú výrazne ovplyvnené populárnou hudbou, ktoré podľa žánru Rómovia a Rómky označujú ako „*slad'áky*“ alebo „*disco*“. Zdrojom inšpirácie sú médiá, pri ktorých sú v súčasnosti obľúbené najmä elektronické zoskupenia (klávesové nástroje, sólová a basová elektrická gitara a bicie nástroje) doplnené poprípade saxofónom alebo akordeónom. Tieto piesne sa interpretujú dvoj až trojhlasne a identifikujú sa používaním aj iných jazykov (nárečia slovenského jazyka alebo slovenský jazyk). V odborných kruhoch sa pre tieto piesne používa označenie *rom-pop*, ktoré je považované za nový umelecký žáner, identický predovšetkým pre mladú a v niektorých prípadoch aj strednú generáciu Rómov a Rómkov. Rom-popové piesne vznikali za posledných dvadsať rokov vplyvom populárnej hudby. Pri týchto piesňach, ktoré sú v neustálom živom kolobehu vytvárania sa, sa uplatňuje hlavne tvorivosť, fantázia a improvizácia. Témami týchto piesní sú láska, nešťastie, choroby, smrť, chudoba, Boží trest a pod.

Na piesne novej vrstvy môžeme nazerať rôznymi spôsobmi. Z pohľadu hudobného sa delia na dve skupiny: na piesne, ktoré preberajú konkrétnu melódiu populárnej piesne (napr. melódia F. Veselého - Skôr než odídeš) a na piesne s charakterom populárnej hudby. Z pohľadu tempa, rytmu a melódie ich môžeme deliť na: tanečné, Rómami a Rómkami označované ako „*disco*“ a pomalé, Rómami a Rómkami označované ako „*slad'áky*“. Podľa textov piesní ich môžeme deliť na: texty ovplyvnené textami a témami populárnych piesní a na texty vychádzajúce z tradičného rómskeho folklóru.

Prechodovú vrstvu rómskych piesní definujeme ako piesne, ktoré sú štýlovo nezjednotené a ktorých hudobná a textová charakteristika ostáva otvorená. Piesne prechodovej vrstvy sú pestré najmä tým, že sú ovplyvnené populárnou hudbou. Od vrstvy starých piesní sa odlišujú hudobne, obsahom, textami a výskytom nových reálií, ktoré vlastnia. Vyčleňujeme pri nich tri skupiny piesní „*neohalgató*“ nové piesne na počúvanie, „*neočardaša*“ nové tanečné piesne a piesne bližšie nešpecifikované.

Piesne na počúvanie „*neohalgató*“ sú charakteristické ozdobami, ktoré sa nevyskytujú až v takej miere ako pri starých „*halgató*“ a mnohopočetnými glissandami. Sú spievané v duete, triu alebo vo väčších zoskupeniach, obvyklý je hudobný sprievod. Texty nadväzujú na texty starých rómskych piesní: choroba, smrť, hlad, chudoba, osirotené deti, chorá matka, väzenie, ale tiež láska šťastná alebo nešťastná, nevera, žiarlivosť. Tieto piesne sú inšpirované starými „*halgató*“. Prechodové piesne do tanca „*neočardaša*“ sa od starých „*čardaša*“ odlišujú v nových obsahoch a textoch piesní. V piesňach môžeme nájsť neologizmy so slovenským alebo iným kmeňom s rómskymi príponami, ktoré sa postupom času u Rómoch a Rómkach udomácňujú a narastá ich počet (napr. motoris- auto, sandalkos- sandálky). V piesňach „*neočardaša*“ sa vyskytujú moderné dievčenské a chlapčenské mená, pomenovania krajov, dedín a miest. Tematika piesní pripomína starodávne „*čardaša*“: pijanské, krčmové, posmešné, prekáravé témy. Spieva sa o láske, neposlúchaní matky a Boha, chudobe, chorobe, samote, časté sú vulgarizmy a pejoratívne označenie ženy.